

KNJIŽNICE ZA SLOVENSKO MANJŠINO NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

mag. Marjeta Domej, Slovenska študijska knjižnica, Celovec

Knjižničarstvo v Avstriji, od koder prihajam, je na splošno slabo razvito. Knjižničarski sistem je razdeljen na dve področji, na znanstveno in na javno (prej ljudsko) knjižničarstvo. Medtem ko za znanstvene knjižnice, ki so v lasti državnih ali deželnih ustanov, obstajajo zakonski predpisi, ki določajo njihove naloge in financiranje, za javne knjižnice, ki spadajo na področje zunajšolskega izobraževanja mladine in odraslih in katerih nosilci so občine, župnije, interesna zastopstva ali društva, takega zakona ni. Tako sta ustanovitev in vzdrževanje teh knjižnic odvisna od uvidevnosti in kulturne osveščenosti občin ali drugih nosilcev. V Celovcu za skoraj 100.000 ljudi ni javne občinske ali mestne knjižnice (to funkcijo opravlja knjižnica delavske zbornice). Slabo je razvito šolsko knjižničarstvo, vendar se zadnje čase na tem področju nekaj premika, neurejeno je šolanje kadra za javne knjižnice. Velika večina javnih knjižničarjev (čez 80 %) opravlja svoje delo brezplačno ali za malenkostno odškodnino. V javnih knjižnicah v Avstriji hranijo samo 0,81 knjige na prebivalca (na Koroškem 0,66), izposodijo pa nekaj več kot 1,5 knjig na prebivalca na leto (na Koroškem manj kot 1!). V knjižnico zahaja samo nekaj nad 10 % prebivalcev. Tudi glede časa odprtosti se javne knjižnice ne morejo pohvaliti. (Vir: Öffentliche Büchereien in Österreich. - Wien, 1989)

Kako je s knjižničarstvom za slovensko narodno skupino na Koroškem?

Od države, v kateri živi več narodov in ki se rada ponaša s svojo multikulturnostjo, bi pravzaprav lahko pričakovali, da bo kulturo narodnih manjšin (in s tem tudi knjižničarstvo) podpirala. Pa na žalost ni tako. Manjšina je izpostavljena hudemu pritisku germanizacije, tako da število njenih pripadnikov naglo pada in se ga ne da objektivno natančno ugotoviti; prav tako se je včasih strnjeno slovensko govoreče ozemlje spremenilo v jezikovno mešano. Vsaj slovensko narečje aktivno

še obvlada po ocenah štirideset do sedemdeset tisoč južnih Korošcev, k narodni skupini pa se jih priznava dosti manj - pri ljudskem štetju 1981 je navedlo slovenščino kot svoj občevelni jezik okoli 16 tisoč ljudi. Manjšinska politika dežele Koroške je tako restriktivna in manjšini nenaklonjena, da v sedanjih razmerah ne moremo pričakovati, da bi dežela Slovincem krepila samozavest in pa zavest o narodni pripadnosti, s tem da bi organizirala tudi narodno knjižničarstvo. Seveda znanstvene knjižnice (knjižnica Deželnega muzeja in univerzitetna knjižnica v Celovcu, nacionalna knjižnica na Dunaju) zbirajo tudi slovenske tiske iz Avstrije, koroški knjižnici pa tudi za Koroško pomembne knjige iz Slovenije, vendar so znanstvene knjižnice namenjene ožjemu krogu prebivalstva v glavnem za študijske namene. Tudi nekatere občinske knjižnice z jezikovno mešanega ozemlja imajo kakšno slovensko knjigo ali knjigo o Slovencih, vendar to še zdaleč ne zadovoljuje potreb manjšine po knjigah v slovenščini. Tako je slovenska manjšina tudi na področju knjižničarstva prepuščena svoji pobudi in pa pomoči matičnega naroda.

Slovenska študijska knjižnica v Celovcu, osrednja knjižnica koroških Slovencev, je last Slovenske prosvetne zveze, ene od dveh kulturnih organizacij koroških Slovencev, ki tudi plačuje stroške obratovanja knjižnice, sredstva pa dobiva v precejšnji meri iz Slovenije. Knjižnica je bila ustanovljena leta 1927, med drugo svetovno vojno je bila uničena, leta 1947 pa spet obnovljena. Že tedaj naj bi dobivala vse tiske iz Slovenije, kar pa iz različnih razlogov, verjetno tudi zaradi neurejenega personalnega položaja, ni bilo v celoti uresničeno vse do leta 1973, ko je bil v Sloveniji sprejet zakon o obveznih izvodih, v katerem je SSK dobila pravico do obveznega izvoda, oziroma do 1975, ko je knjižnico prevzela strokovno usposobljena moč in je bil urejen izposojevalni čas (trenutno 40 ur tedensko). Zaradi pomanjkanja denarja in carinskih formalnosti izbrane knjige samo enkrat do dvakrat letno prepeljemo na Koroško. V veliko pomoč nam je centralna katalogizacija slovenskih tiskov v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, ki nas zalaga s katalogizati, saj tako obe zaposleni knjižničarki (jaz sem zaposlena samo poldnevno) svoje delo uspevata nekako obvladati, čeprav za marsikatero potrebno delo časa primanjkuje. NUK je prevzela tudi skrb za strokovno izobrazbo knjižničnih delavcev, tako da je strokovno delo Slovenske študijske knjižnice vezano na osrednji slovenski prostor.

Trenutno imamo inventariziranih prek 50.000 enot knjižničnega gradiva (v glavnem knjig, avdio- in video kaset); periodika do sedaj večinoma še ni inventarizirana, ampak obstaja samo kartoteka dotoka. Sproti dobivamo 30 naslovov periodičnih publikacij iz Slovenije in Avstrije, drugo (prek 60 naslovov) pa skupaj s pošiljko obveznega izvoda. Letni prirast je povprečno 2.500 inventariziranih enot, večinoma obvezni izvod. Precej publikacij dobivamo v dar, s sredstvi lastnice pa kupimo manj kot 10 % knjig. Večina knjižničnega gradiva je v slovenščini, imamo pa tudi nemške, angleške, srbohrvatske in hrvatsko-srbske knjige. Trenutno imamo okoli 1.200 članov (v zadnjih letih je vsako leto približno 90 novih), bolj ali

manj redno pa jih po mojih ocenah zahaja v knjižnico okoli 400 (na žalost nimamo letnega članstva). Preselitev v nove prostore v bližino Zvezne gimnazije Slovencev in dveh dijaških domov ter hkraten prehod k prostemu pristopu sta na število obiskovalcev zelo pozitivno vplivala. Precejšen del obiskovalcev je slovenska dijaška mladina, tako da pravzaprav opravljamo tudi funkcijo šolske knjižnice za slovensko gimnazijo. Okoli 35 % izposojenega gradiva je namenjenega mladini pod 14. letom. Z izposojno nasploh pa nismo zadovoljni, saj si naši bralci izposodijo vse premalo gradiva. Verjetno nizki izposoji botruje poleg precejšnje razprostrtosti slovenskega naselitvenega področja (v Celovcu živi samo okoli 1.000 zavednih Slovencev, če štejemo zraven tudi vse dijake v dijaških domovih) tudi pomanjkljiva statistika, saj ne utegnemo beležiti izposoje v čitalnici, predvsem pa dejstvo, da znanje knjižne slovenščine med koroškimi Slovenci vedno bolj peša, tako da mladi bralci slovenskih knjig jezikovno ne obvladajo. Široko je razširjeno prepričanje, da so slovenske knjige dolgočasne. Slovenska študijska knjižnica skuša skupaj s krajevnimi kulturnimi društvi mladino animirati za branje z organizacijo akcije za bralno značko, ki jo že 14 let izvajamo po vzoru podobne akcije v Sloveniji. Do sedaj smo podelili že čez 800 bralnih značk.

Naša knjižnica je javna knjižnica, namenjena potrebam prebivalstva jezikovno mešanega ozemlja po izobrazbi in razvedrilu, hkrati pa tudi znanstvena (študijska) knjižnica, ker hrani veliko število priročnikov, univerzitetnih učbenikov, študijskega materiala ter vse publikacije koroških Slovencev in o njih. Pomaga študentom z bibliografskimi nasveti ter izdeluje tekočo koroško slovensko bibliografijo zaključenih in tekočih publikacij ter člankov. Pri tem je navezala stike s knjižnico deželnega muzeja, ministrstvo za znanost pa jo vodi v razvidu znanstvenih knjižnic.

Slovenska študijska knjižnica z gradivom in strokovnimi nasveti oskrbuje tudi knjižnice oziroma izposojevališča slovenskih kulturnih društev na podežlju. Marsikje je absurden položaj, da v enem kraju obstaja občinska knjižnica, ki nima knjig za Slovence, in hkrati slovenska društvena knjižnica. Trenutno je na Koroškem 23 društvenih knjižnic, ki imajo deloma svojo lastno knjižno zalogo. Žal je gradivo deloma zastarelo, izposoja pa največkrat izredno majhna. Nekatera društva se oskrbujejo samo s knjigami iz naše potujoče knjižnice, katere fond trenutno znaša 8.500 izvodov (prirast okoli 250 knjig letno). Ta fond stagnira zaradi vedno manjših sredstev (zdaj že bivše) Kulturne skupnosti Slovenije, ki te knjige financira. S stanjem slovenskega knjižničarstva na podežlju ne moremo biti zadovoljni, zato bi morali misliti na nove oblike organiziranja (morebiti bibliobus in pa tesnejše sodelovanje s krajevnimi javnimi knjižnicami). Seveda pa je to nenazadnje tudi vprašanje denarja. Največjo skrb pa tudi tu zbuja upadanje zanimanja za slovensko knjigo, ki je zaradi odsotnosti slovenskega jezika v javnosti še vedno eden od glavnih posrednikov knjižne slovenščine.

V prihodnosti bo ena od naših glavnih nalog še naprej animacija za slovensko knjigo, slovensko periodiko, slovensko zvočno in video kaseto. Zamuditi tudi ne bomo smeli avtomatizacije poslovanja ter pravočasnega zavarovanja arhivskega gradiva, ki bo drugače v neprimernih skladiščih propadlo. Truditi se bomo morali tudi za integracijo v avstrijsko knjižničarstvo. Prvi korak nam je že uspel: v začetku letošnjega leta je bila Slovenska študijska knjižnica sprejeta v Zvezo avstrijskih knjižnic. Kulturni referent mesta Celovec je pred desetimi leti, ko smo se prvič potegovali za sprejem, odklonil tedaj potrebno potrdilo, da je knjižnica javna, češ da slovenske javnosti na Koroškem ni. Letos je krožek kritičnih bibliotekarjev pri socialističnem Rennerjevem inštitutu na Dunaju, ki združuje napredne knjižničarje iz vse Avstrije, organiziral dvodnevno posvetovanje o slovenskem javnem knjižničarstvu na Koroškem in o možnostih za njegovo integracijo v avstrijski knjižnični sistem, tako da se nekaj le premika. Zavedamo pa se, da bo pomoč Republike Slovenije za naše knjižničarstvo še vnaprej odločilna. Brez te pomoči bi verjetno hiralo in končno povsem usahnilo. Brez knjige, ki je dosegljiva vsakomur, pa bi bil stik s kulturo matičnega naroda pretrgan, to pa bi pomenilo še hitrejšo asimilacijo koroških Slovencev in njihovo jezikovno smrt.